

Bébihordozók, avagy gondolatok egy (vagy több) könyv margójára

SZILI ISTVÁN

Nos, amit az alábbiakban leírok, akár az 'asszociáció' – vagyis a képzettársítás illusztrációja is lehetne. Persze még más egyébe is, ha arra a komplexitásra gondolok, ami máris a fejekben nyüzsgő, de még nem tudom, hogyan-miképp fogalmazom meg. Elindítom hát a gondolatfolyamot, lesz, ami lesz.

Érdekes cikket olvastam Bencze Gyulától lapunk ez évi márciusi számában: *Navahókkal a samurájok ellen* címmel. Voltaképpen olvasónaplót, ami *Chester Nez – Judith Schiess Avila* közös alkotásáról szól, és *Kódbeszélők* címmel jelent meg magyarul. A cikk arról szól, hogy az amerikai hadvezetés miként használta fel (és ki) a navahó indiánok anyanyelvét – egészen pontosan a „kódbeszélők” szereplését – a japánok elleni háborúban, mint megfejthetetlen kódforrást. Azért volt megfejthetetlen, mert ezt a nyelvet a navahókön kívül senki sem ismerte. Miközben azon ujjongunk, hogy milyen bölcs dolog is volt ez, nem feledhetjük el a dolog másik, komorabb oldalát: a navahók nyelve azért volt olyannyira ismeretlen, mert úgyiszólván a kutyát sem érdekelte. (Az Egyesült Államokban csak 1990-ben született olyan törvény, ami hivatalosan elismeri az indián nyelveket, egyúttal előírja a tanulmányozásukat. Az erre a célra fordítható összeg azonban jóval alatta marad a kaliforniai kondorkeselyű megmentésére fordítható kiadásoknak.*) És innentől elindulhat egy másik gondolatfolyam is az „újkori demokrácia szülőföldjé”-t illetően, amelynek indiánokkal szembeni igazi arcát többek között *Dee Brown: Wounded Knee-nél temessétek el a szívem* című alapműve leplezi le. Ami ugyebár végképp szakít a western-romantikával, hogy más, súlyosabb indián vonatkozású ferdítésekéről egy szót se szóljak. Ha ez a könyv soha sem lát napvilágot, talán a ropant népszerű *Farkasokkal táncoló* film sem születik meg.

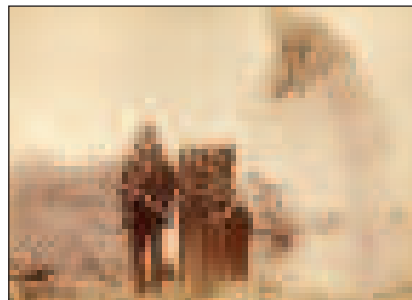
Bármennyire is a szívemhez közel áll ez a téma, most mégsem erről, de vele valamiképp mégis összefüggő dolgokról kívánok szólni. Bencze Gyula személyes élményét idézem: „Az egyetlen egzotikus (?) élmény egy igen érdekes pályás gyermekviselet volt a közönség sorában, amely egy széles deszkadarabból állt, amire rászíjazták a pályás gyermeket, így az egész konstrukciót a falhoz lehetett tá-

masztani, vagy egy székre felállítani, és nem kellett a gyereket állandóan kézben tartani.”

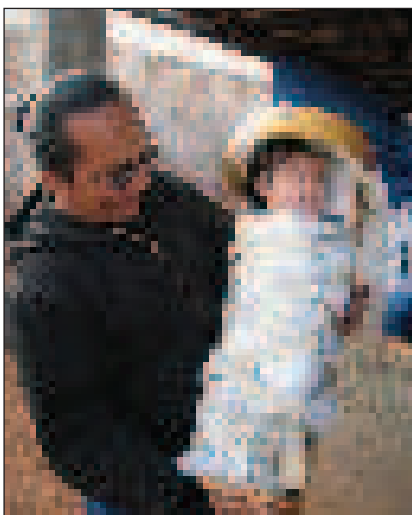
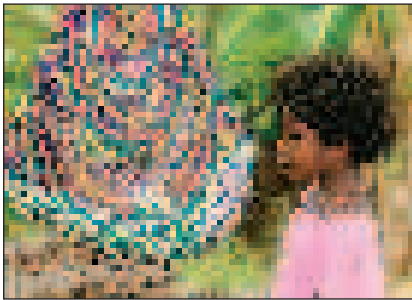
Az idézet Alaszkától a Tüzföldre jól ismert, sokféle változatban használt „cradleboard”-ról (navahó nevén *awéétsáál*-ról), vagyis a *hordozható bölcső*-ről szól. Hetekig eltöprengtem azon, hogy Bencze Gyula mennyire szerencsésnek tudhatja magát, mert nem múzeumban, hanem élő használatban látott egy különleges bébihordozót. Utána is néztem gyorsan, hogy a nagyvilágban hányféle változata ala-

kult ki, melyeknek milyen előnyei-hátrányai, és főképpen milyen kialakító, megtartó okai vannak. A dolog azért érdekelt ennire, mert annak idején mi (a feleségem, jómagam és természetesen a gyermekeink) is használtunk gyermekhordozót, méghozzá finn gyártmányú ipari terméket, ami akkoriban, közel negyven éve, jókora csodálatot váltott ki az emberekből. Azóta persze világdivattá vált, szerencsére pozitív előjellel. Nos, a gyermekhordozó őskori találmány. Az emberiség egyik legősibb kulturkincse. Nemcsak söt, vörös festéket vagy obszidiánt cipeltek a hátukon (vagy a mellükön) az őskori emberek, hanem a gyermekeiket is. Ez akkor is biztonsággal állítható, ha tudtommal nem maradt fenn egyetlen gyermekhordozó sem, és a barlang- vagy sziklarajzok sem szerepel. Ám éppen elterjedtségének földrajzi távolságai mutatják világosan, hogy milyen régi keletű eszközről van szó. Más, hasz-

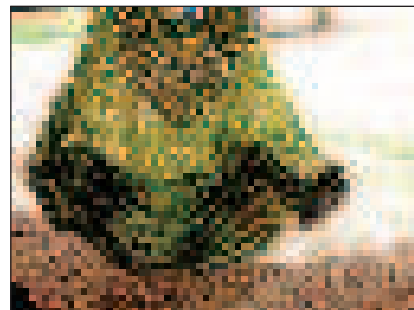

navehetőbb forrásom a saját tudásraktáramon kívül nem lévén, a világhálón próbálkoztam. Hamarosan megvilágosodott előttem, hogy a gyermekhordozó legelső sorban a természeti és természet-közeli élő népek leleménye. Mindenek előtt a vándorlóké, de a letelepedettek is használták munkavégzés közben. Az eszkimók (és más északi népek) pedig elsősorban a hideg ellen. A bébihordozó legfőbb szerepe tehát a védelem. Védelem a kicsi gyermeket fenyegető veszedelmektől, az elkóborlástól, az ártó hőmérsékleti hatásoktól.

Az időszakosan vándorló eszkimó nők egyfajta hátizsebben – *amauti*-ban tartják gyermeküket, ami az anya hátoldalán nyitott, lehetővé téve a közvetlen testi érintkezést. Az ősi találmányt az eszkimók védetté nyilvánították, nehogy a kajak sorsára jusson, amit szabadalmi kötöttségek híján bárki felhasználhat. A letelepedett életmódú pápua asszonyok viszont egy különleges hálószővésű zsákban, a *pikinini bilum*-ban hozzák-viszik kerti munkáikhoz vagy a gyűjtögetéshez a járnai még nem tudó gyermekeiket. Kínában is létrejött egyféle textil-anyagú hátán/mellkason viselhető hordozó-féleség, amiben vidékenként másként: fekvő, ülő, guggoló vagy álló testhelyzetben tartózkodhat a gyermek. Újkori, jelenkori felbukkanása és átfogalmazása azonban pszichológiai érveken alapul: lehetővé teszi a szoros anya (apa)–gyermek kapcsolat fennmaradását, ezáltal elősegíti a gyermek pszichoszomatikus fejlődését. Bár ellenzői is akadnak szép számmal, több hiteles vizsgálat bizonyítja, hogy a gyermek és a szülő szempontjából egyaránt hasznos dologról van szó.

Téma iránti kíváncsiságom kielégülve már-már el is feledkeztem az egészről, amikor a könyvesboltban egy frissen megjelent könyvre lettem figyelmes. Méghozzá *Jared Diamond*-tól származóra, aki korábbi opusa-

ival már belopta magát a szívembe. Ezúttal *A világ tegnapig* című alkotása hívta fel magára a figyelmet. Pontosabban az alcíme, ami holmi felremlő világvége-jóslatok helyett pontosan meghatározta a könyv tartalmát: *Mit tanulhatunk a régi társadalmaktól?* Ugyan mit is? Mindent! Hiszen minden emberi, társadalmi vonatkozású dolognak van valamilyen előzménye. Ezt gondoltam az első pillanatban, de aztán a könyvet végiglapozva, differenciáltabb kép alakult ki előttem.

Az eredendően biológus, ám igen sokoldalú Diamond kilenc témakörben tárja elénk a hagyományos társadalmak olyasfajta jellemzőit, amelyek az emberi fejlődés máig aktuális témakörei is egyben. Ezek a következők: a területek és határai; háború és béke; gyerekek és öregek; veszélyek és rájuk adott reakciók, vallás, nyelv, egészség. Diamond tudósi látásmódja és logikai módszerei segítségével szín-

* A hivatkozás forrása: *Jared Diamond: A világ tegnapig* – 336.o.

te megfellebbezhetetlenné teszi mindazt, amit bemutat, és ami mellett érvel. Ezek között figyeltem fel a *Gyermekek és öregek* témakörön belül a 161–163. oldalon leírtakra (*Kapcsolat a gyerek és a felnőttek között*). A navahó kulcsszó észrevételekor már tudtam, hogy helyben vagyok. Úgy is volt, a szerző bemutatta az indián hordozható bölcsőt, azt is hozzátéve, hogy az eszközt valaha Európában (én teszem hozzá, Erdélyben is) ismerték és használták. Természetesen nem idézgetem Diamondot, mert akkor az egész négyszáz oldalt ide másolhatnám. Csak a figyelmet kívánom e kivételes írásműre irányítani. Mert *amit állít, hogy tanulhatunk a régi társadalmaktól, igaz*. Különösen a döntéshozók tanulhatnak belőle, mert a Diamond által szóba hozott témák egytől egyig a civilizált társadalom megoldatlan vagy félreértett problémái. Kár, nagy kár, hogy a szerző felismerése akkor hangzik el, amikor már szinte senki sem maradt, akitől tanulni lehetne. Tudja ezt, sőt fájdalmasan tudja maga Diamond is, de azt is tudja, hogy nem ő felel a dolgok ilyesfajta állásáért. Am mielőtt magunkat ostorozni kezdenénk, megtörtén és nosztalgikusan sóhajtozva a múltba tűnt rousseau-i társadalmak után, le kell nyelnünk egy kellemetlen békát. Maga Diamond, aki hosszú időt töltött a pápuák között, és hatalmas irodalmi áttekintéssel rendelkezik a régi társadalmakról, ábrándít ki bennünket. Ugyanis kollektív paranoiának nevezi a régi idők embereinek egymáshoz és a természethez fűződő viszonyát. „Folytonos félelem igazgat bennünket” – idézhetnénk némi önkényességgel a költőt, ha a természet-közeli társadalmak emberét kellene bemutatnunk. Mert bizony legalább annyi elvetendő szokás terhelte őket, mint amennyit még ma is pozitívan értékelünk. És az elvetendők között nem is a közhelyszerűen emlegetett emberevés áll az első helyen. Mint, amiként a sokszor idealizált természetkímélet mítosza sem a legelső pozitívum. Hanem micsoda? – hallom az olvasó kérdését, de a szerző nem állít fel semmilyen rangsort. Ezt legfeljebb én tehetem meg, aki a régi társadalmak emberei közötti nagyfokú megegyezési és együttműködési készséget, illetve annak indokait helyezi előtérbe. Mert úgy tűnik, ez a készség módfelett kiveszőben van énközpontú világunkból. <

Irodalom

<http://tradicionalishordozok.blogspot.hu>

<http://discovernavajo.com/eradleboard.html>

Dee Brown: Wounded Knee-nél temessétek el a szívem

Thomas Berger: Kis Nagy Ember

Richard Erdoes – John Fire: Sánta Őz, a sziú indián sámán

Theodora Kroeber: Ishi, az utolsó vadember

És nem utolsó sorban:

Jared Diamond: *A világ tegnapig*; Fordította: Vassy Zoltán; Typotex Kiadó